

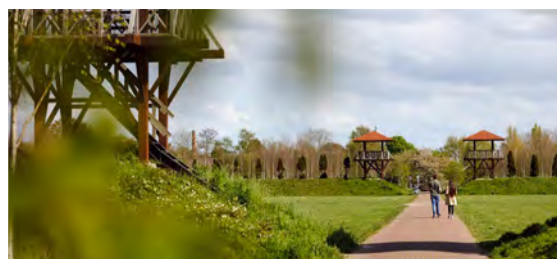
NEDER-GERMAANSE
NIEDERGERMANISCHER
LOWER GERMAN
LIMES

ROUTE GIDS LIMES

Langs de grens van het Romeinse Rijk

INHOUD

Wandelen en fietsen langs de Limes	4
Zuid-Holland	
 Corbulo Kanaal Voorburg – Leiden (17 km)	6
 Langs de Limes Leiden - Koudekerk aan den Rijn (12 km)	8
 De Romeinse grens Alphen aan den Rijn (48 km)	10
 Romeins erfgoed Wassenaar (55 km)	12
Utrecht	
 Castellum Fectio Bunnik (3 km)	14
 Castellum Laurium Woerden (7 km)	16
 Romeinen langs de Kromme Rijn Houten (57 km)	18
 Twee Castella Woerden - De Meern Vleuten (41 km)	20
Gelderland	
 Romeinenpad Arnhem - Elst (16 km)	22
 Rondje Nijmegen - Bergen en Dal Beek (15 km)	24
 De Limes in de Over-Betuwe Elst (43 km)	26
 Romeinse Legioenen Berg en Dal (52 km)	28
Meer routes, varen & overnachten	30

COLOFON

Productie: Stichting Forten Nederland

Teksten: Jessica de Korte

Vormgeving: Pien Grafisch Gezien

Fotografie: Jelle Verhoeks (pagina 4, 18), Jessica de Korte (pagina 2, 5, 28, 31 onder), Wieneke Hofland (pagina 2, 8), Archeon (pagina 10), Floris Scheplitz-Erfgoedhuis Zuid-Holland (pagina 12, 14, 22), Henk Braam (pagina 16), Jeroen Savelkouls (pagina 24), Arjan Almekinders (pagina 26), Wandelnet / Ad Snelderwaard (pagina 5, achtercover)

Deze routegids is een initiatief van de Nederlandse Limes Samenwerking.

LANGS DE LIMES

Fiets of wandel langs de grens van het Romeinse Rijk

De Limes (uitspreken als Lie-mes) was tweeduizend jaar geleden de grens van het Romeinse Rijk. Deze grens liep dwars door Nederland, precies langs de Rijn, van Lobith tot aan Katwijk. De rivier vormde een natuurlijke barrière die werd versterkt en bewaakt door het Romeinse leger. Langs de Rijn bouwden de Romeinen forten, wegen en havens en daaromheen ontstonden diverse nieuwe nederzettingen.

UNESCO WERELDERFGOED

De Neder-Germaanse Limes is sinds 2021 Unesco Werelderfgoed. Door de luchtarme en goed afsluitbare klei, waarin veel Romeinse resten achterbleven, is niet alleen metaal, maar ook veel organisch materiaal zoals hout en bot, goed bewaard gebleven. De archeologische vondsten geven unieke inzichten in het alledaagse leven aan de

Romeinse rijksgrens. Vaak zitten de resten gewoon nog in de bodem.

LANGS ROMEINSE RESTEN

Fiets of wandel je door het Limesgebied, dan kom je langs plekken waar de Romeinse historie zichtbaar is. Denk aan Romeinse wegen en bruggen, contouren in de bestrating, opgemetselde fundamenten en

een moderne versie van een castellum (fort). Ook staan in het landschap kunstwerken, geïnspireerd op Romeinse huizen en voorwerpen. Veel archeologische vondsten zijn in musea te zien; van eenvoudige gebruiksvoorwerpen tot complete schepen.

FIETS- ÉN WANDELROUTES

Deze routegids bevat maar liefst twaalf Limes-fiets- en wandelroutes, verdeeld over de provincies Zuid-Holland, Utrecht en Gelderland. Slinger door het afwisselende rivierenlandschap en ga ondertussen terug in de Romeinse tijd. Picknick aan het water of lunch op een van de vele terrasjes.

Op de routekaartjes zie je de hotspots, van een opgegraven schip tot een Romeinse wachttoren.

Scan voor meer informatie de qr-codes in de gids of kijk op limes.nl.

CORBULO KANAAL | VOORBURG – LEIDEN

 17 km

Kanaal van Corbulo

De route 'Romeinse Limespad variant' is onderdeel van het Lange-Afstand-Wandelpad Romeinse Limespad. De zijtak van Voorburg naar Leiden gaat langs Vlietland, een schitterend natuurgebied met vogels en Schotse Hooglanders.

Op de plek van Voorburg-West lag vroeger Forum Hadriani, een Romeinse stad waar in de hoogtijdagen zo'n duizend mensen woonden. Archeologen troffen in Park Arentsburgh onder meer restanten van straten, huizen, een badhuis en een stadsmuur aan. Bekijk de herdenkingszuil in het park en kom meer over de Romeinse historie te weten in het Huygens Museum Notarishuis.

Je wandelt een stuk langs de Vliet, een kanaal dat in de middeleeuwen is gegraven. Voorheen lag hier het kanaal van Corbulo, een verbinding tussen de Rijn en Maas

die de Romeinen aanlegden, en waar archeologen mijlpalen vonden. De route gaat langs de vogelpas Starrevaart, Vlietland en natuurgebied 't Vogelhoff. Zwem bij een strandje of tuur naar de vogels.

Het Romeinse Limespad (LAW 16) is bewegwijzerd met wit-rode markeringen. Voorburg-Leiden is een extra onderdeel waaraan je kunt beginnen bij bushalte Voorburg, met de bus of wandelend (1 km) bereikbaar vanaf Station Voorburg. Volg de route tot Waterspeeltuin Cronestein, ga daarna via de knooppunten 67-63-81 en richting 62 naar station Leiden Lammenschans.

 Startpunt
Bushalte Brinklaan, Voorburg

 Eindpunt
Station Leiden Lammenschans

- **1 Bezienswaardigheden**
1. Park Arentsburgh, Pr. Mariannelaan 103, Voorburg
 2. Huygens Museum Hofwijck (open wo tm zo), Westeinde 2a, Voorburg
 3. Huygens Museum Notarishuis (open wo tm zo), Herenstraat 101, Voorburg
 4. Vogelpas Starrevaart, Kniplaan 4, Leidschendam

5. Vlietland, Leidschendam
6. Natuureservaat 't Vogelhoff, Vlietweg 68A, Leiden
7. Polderpark Cronesteijn, Polderpad 8, Leiden

- **A Horeca**
- A. Palkinto Lunchroom, Herenstraat 142A, Voorburg
 - B. Restaurant Bij Erik (vanaf 12 uur), Sluisplein 11, Leidschendam
 - C. PuuRR aan de Vliet (vanaf 12 uur), Leidsekade 39, Leidschendam
 - D. Waterfront Vlietland, Rietpolderweg 13, Leidschendam
 - E. Brasserie Cronesteijn, Vlietweg 2, Leiden

LANGS DE LIMES | LEIDEN - KOUDEKERK AAN DEN RIJN

 12 km

Park Matilo Leiden

Een Romeins fort ligt onder het Park Matilo in Leiden. Bewonder de reconstructie en wandel langs de Oude Rijn, waar je meer opsteekt over de vele opgravingen in het gebied.

Fort Matilo bood plaats aan zo'n 500 soldaten. Het ligt nog altijd - veilig bewaard - onder de grond. Door opgravingen, metingen en boringen konden archeologen de exacte ligging en grootte van de fortwallen en wachttorens achterhalen. In Park Matilo kun je aan de hand van een reconstructie zien hoe de Romeinen hier vroeger bivakkeerden.

Tijdens een rondje door Leiderdorp ontdek je meer over de middeleeuwse nederzetting Leython, die zich op deze plek bevond. Wandel daarna langs de Oude Rijn. De noordelijke oever mocht van de Romeinen

uit veiligheid niet worden bewoond, toch zijn hier tijdens opgravingen veel voorwerpen gevonden, waaronder de zilveren punt van een zwaardschede.

De wandeling Leiden Park Matilo - Koudekerk aan den Rijn is etappe 4 van de route Langs de Limes, tussen Germanen en Romeinen langs de Oude Rijn (Katwijk aan Zee - Woerden). Hij is eenvoudig te volgen met de izi.TRAVEL app, waarbij je onderweg naar audioverhalen luistert. Begin bij bushalte Hoge Rijndijk in Leiden en eindig bij bushalte Rijndijk in Koudekerk aan den Rijn.

Graag verder wandelen?

Etappe 5 van de route Langs de Limes volgt de Lagewaard en Gnephoek naar het centrum van Alphen aan den Rijn, waar het Romeinse fort Albaniana lag.

Startpunt

Park Matilo (Leiden)

Eindpunt

Eetcafé De Hoek (Koudekerk aan den Rijn)

1 Bezienswaardigheden

1. Park Matilo, Besjeslaan, Leiden
2. Kunstwerk Pleisterplaats, Leithonpark, Leiderdorp
3. Limesaquaduct, Rijksweg, Leiden
4. Betonnen raam Broadwalk House, Honsdijk 55-57, Koudekerk aan den Rijn

A Horeca

- A. Brasserie Park (250 m van route), Van Diepeningenlaan 2, Leiderdorp
- B. Eetcafé De Hoek, Dorpsstraat 50, Koudekerk aan den Rijn

Archeon

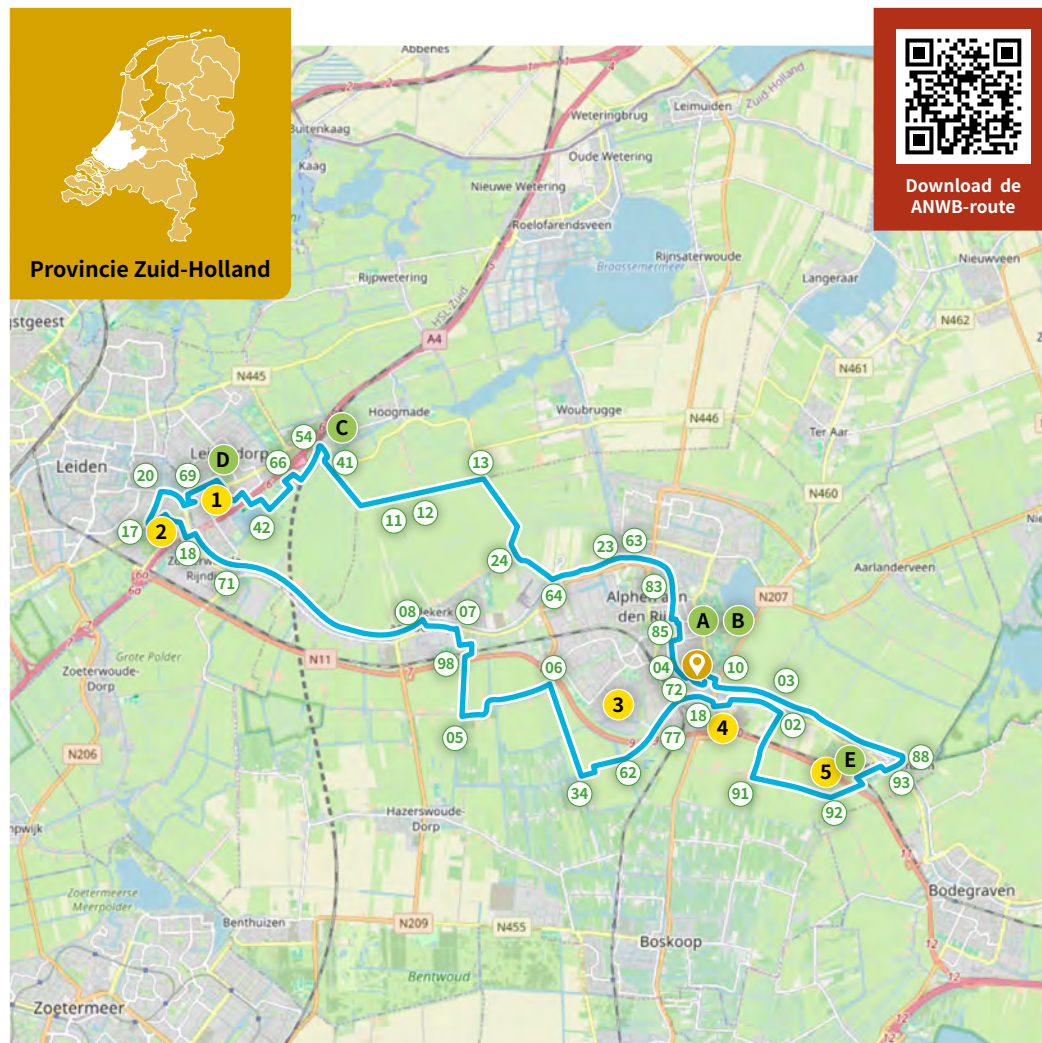
Volg de Oude Rijn en fiets door de schitterende weilanden, waar archeologen eeuwenoude forten en mijlpalen vonden. In Museumpark Archeon stap je zo de Romeinse tijd binnen.

De Romeinen bouwden langs de zuidoever van de Rijn een serie forten en wachttorens. Castellum Albaniana stond ter hoogte van het Rijnplein in Alphen aan den Rijn. In de stad zie je een aantal verwijzingen naar die tijd: het theater is vernoemd naar het castellum, er zijn meerdere kunstwerken en in de bestrating liggen Romeinse munten.

De fietsroute gaat langs de Oude Rijn en door de fraaie polders waar archeologen veel vondsten deden. Door de kleigrond bleven de sporen goed bewaard. Aan de rand van Leiderdorp lag het middeleeuwse dorp

Leython, later fiets je in Leiden langs een reconstructie van een Romeins kamp, met aarden wallen en wachttorens: castellum Matilo.

Meer weten over de Romeinen? Volg in Alphen aan den Rijn vlak voor fietsknooppunt 77 de borden naar Museumpark Archeon. Net voorbij fietsknooppunt 18 passeer je een reconstructie van een mijlpaal, die de afstand tot het volgende fort aangaf. In Grand Café De Haven van zorglocatie Hooge Burch steek je meer op over het fort Nigrum Pullum en kan je een Limes-biertje drinken.

Download de ANWB-route

Startpunt / eindpunt 04

Parkeerplaats Voetbalvereniging ARC
C.P. Mulderveld 31, Alphen aan den Rijn

Kom je met de trein? Fiets vanaf station Alphen aan den Rijn van KP89 naar KP72 en begin de route daar.

1 Bezienswaardigheden

1. Kunstwerk Pleisterplaats, Leithonpark, Leiderdorp
2. Park Matilo, Besjeslaan, Leiden
3. Museumpark Archeon/ Archeologiehuis, Archeonlaan 1, Alphen aan den Rijn
4. Mijlpaal, Steekterweg, Alphen aan den Rijn

5. Grand Café De Haven (Ipse de Bruggen), Spoorlaan 19, Zwammerdam

A Horeca

- A. Restaurant De Beren, Hooftstraat 2B, Alphen aan den Rijn
- B. Njoy Coffee and Brunch, Hooftstraat 25, Alphen aan den Rijn
- C. Brasserie Polderfabriek, Bospolder 11, Leiderdorp
- D. Brasserie Park, Van Diepeningenlaan 2, Leiderdorp
- E. Grand Café De Haven (Ipse de Bruggen), Spoorlaan 19, Zwammerdam

Valkenburg

Sporen van het Romeinse erfgoed kom je tijdens een fietsronde bij Katwijk, Den Haag en Voorburg tegen. In het gebied lagen een enorme Romeinse stad en meerdere grensforten.

Meijndel is een prachtig duingebied. Archeologen vonden hier Romeinse potscherven en crematieresten, en sporen van een boerendorp. Door de Berkheide fiets je verder naar Katwijk, een badplaats die door de eeuwen heel wat kunstenaars trok. In het Katwijks Museum is de Peutingerkaart te bewonderen, een zeventiende-eeuwse kopie van een Romeinse kaart.

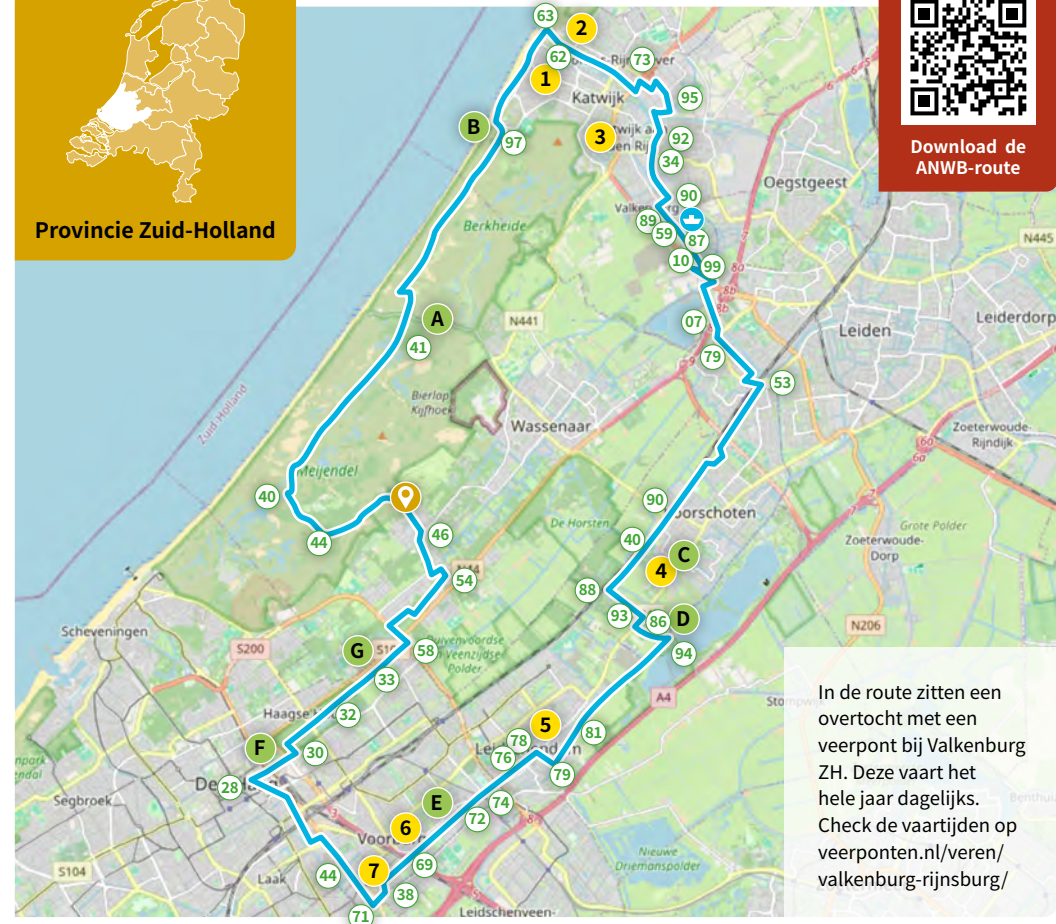
Naast het fietspad over de Kanaaldijk staat het kunstwerk Kalla's Toren, als herinnering aan het Romeinse fort dat verderop lag. Later ga je met een pontje over de Oude Rijn, die vroeger wel veertig tot honderd meter

breed was. In het dorp Valkenburg geeft het Torenmuseum een beeld van het dagelijks leven in het voormalige fort Praetorium Agrippinae.

Na Kasteel Duivenvoorde, waar in de muur twee stenen met Romeinse inscripties zitten, fiets je langs de Vliet. Iets verder westelijk lag in de Romeinse tijd het Kanaal van Corbulo. Hier verrees een complete Romeinse stad: Forum Hadriani. Kom hierover meer te weten in Voorburg bij het Huygens Museum (Notarishuis) of Park Arentsburg, vlak bij knooppunt 71.

Provincie Zuid-Holland

Download de ANWB-route

In de route zitten een overtocht met een veerpont bij Valkenburg ZH. Deze vaart het hele jaar dagelijks. Check de vaartijden op veerponten.nl/veren/valkenburg-rijnsburg/

Startpunt / eindpunt (44)
Parkeerplaats Meijndel, einde Meijndelseweg, Wassenaar
Of begin de route bij het treinstation Den Haag Centraal (KP30)

1 Bezienswaardigheden

1. Katwijks Museum, Voorstraat 46, Katwijk aan Zee
2. Kunstwerk Kalla's Toren, Kruising Kanaaldijk-Buitensluis, Katwijk
3. Torenmuseum (open za), Castellumplein 1a, Valkenburg
4. Kasteel Duivenvoorde, Laan van Duivenvoorde 4, Voorschoten
5. Reconstructie Kanaal van Corbulo en Romeinse brug, Westboschlaan 159, Leidschendam

6. Huygensmuseum (Notarishuis), Herenstraat 101, Voorburg
7. Park Arentsburg (Forum Hadriani), Pr. Mariannelaan 103, Voorburg

A Horeca

- A. Restaurant Duinoord, Wassenaarseslag 26, Wassenaar
- B. Kattukkerzandt, Boulevard Zeezijde 49, Katwijk aan Zee
- C. Theehuis Jansland (di t/m za), Rosenburgerlaan 7, Voorschoten
- D. Restaurant De Knip, Kniplaan 22, Voorschoten
- E. Aan de Tafel, Herenstraat 19-A, Voorburg
- F. Café Bartine, Herengracht 11, Den Haag
- G. Chalet ten Bosch, Leidsestraatweg 45, Den Haag

Castellum Fectio

Wandel over de vroegere vesting Fort bij Vechten. Bij de aanleg vonden de militairen overblijfselen van het Romeinse Fectio, dat vandaag de dag weer zichtbaar is door een kunstwerk.

Fort bij Vechten ligt midden in het groen. Het is een van de grootste en mooiste forten van het Unesco Werelderfgoed Hollandse Waterlijnen, die het westen van Nederland moest beschermen. De Romeinen vonden het al veel eerder een goede strategische plek. Vlak bij de splitsing van de Rijn en de Vecht bouwden ze ruim tweeduizend jaar geleden het castellum Fectio.

Langs de gracht wandel je naar het Romeinse fort, dat jarenlang onder een boomgaard verborgen lag. Door een ruimtelijk kunstwerk krijg je een beeld van de grootte van het

castellum, en wat zich allemaal op het terrein heeft afgespeeld. In het beton zijn Romeinse vondsten verwerkt, en er staat een replica van een houten wachttoren.

De route Romeinenpad gaat ook over het terrein van Fort bij Vechten, met zijn oude verdedigingswerken. Drink een kop koffie en bezoek het Waterliniemuseum, over de twee verdedigingslijnen die hier samenkomen. In de tentoonstelling over de Romeinse geschiedenis vertellen vier fictieve personages over hun dagelijkse leven.

Let op: op castellum Fectio zijn honden niet toegestaan.

Graag verder wandelen?
Het Slagmaatpad (7 km) is een Klompenpad dat ook door de mooie natuur van de Kromme Rijnstreek gaat.

Startpunt / eindpunt 35
TOP Fort bij Vechten, Achterdijk 12, Bunnik

- 1 Bezienswaardigheden**
1. Romeinse wachttoren, Marsdijk 2, Bunnik
 2. Castellum Fectio, Marsdijk 2, Bunnik
 3. Fort bij Vechten, Achterdijk 12, Bunnik
 4. Waterliniemuseum, Achterdijk 12, Bunnik

A Horeca
A. Museumcafé Waterliniemuseum, Achterdijk 12, Bunnik

Voor meer beleving wandel je deze route met de audiotour 'Castellum Fectio', met verhalen over het leven van Romeinse soldaten in en rondom het fort en de archeologische vondsten. Je kunt op 2 plekken starten; vanaf de Marsdijk (bij Nieuw Wolven) en vanaf het parkeerterrein van Fort Vechten. Voor het afspelen van de audiotour heb je de izi.TRAVEL app nodig.

CASTELLUM LAURIUM | WOERDEN

 7 km

Woerden is een fraaie vestingstad, waar je met de route 'Unesco Limes Woerden' volop sporen van de Romeinen aantreft. Ooit lag hier het castellum Laurium. Bewonder een deel van een Romeins schip en wandel langs de Oude Rijn.

Op de plek waar nu de binnenstad van Woerden ligt, bouwden de Romeinen het castellum Laurium. Hier konden maar liefst 500 soldaten verblijven. Wandelend door de historische straten kom je herinneringen aan die tijd tegen. Zo staat tegenover molen De Windhond een replica van een altaarsteen, een uiting van dank aan de goden.

Het Stadsmuseum, in het historische stadhuis, toont de originele altaarsteen en andere opgravingen, waaronder een Romeinse paradehelm. Op het Kerkplein geeft een lijn in de bestrating de rand van het oude castellum aan. Loop ook zeker even

parkeergarage Castellum in, waar je een tentoonstelling kunt zien, met een deel van een Romeins schip. De ingang is links van de Hema.

Je wandelt niet alleen in de stad, maar ook een stuk langs de Oude Rijn. Ga tussen de knooppunten 89 en 43 de Meanderbrug over voor het kunstwerk van Niels Albers, met de gotische letters LAUR_UM. De i ontbreekt bewust; op de beroemde Romeinse Peutingerkartaar bevond zich op de plek van de i een gaatje. Via het fraaie Landgoed Bredius bereik je later weer de binnenstad.

Startpunt / eindpunt

Parkeergarage Castellum, Meulmansweg 8s, Woerden

Kom je met de trein? Ga dan van KP87 naar KP89 en pak daar de route op.

1 **Bezienswaardigheden**

1. Replica altaarsteen Helagabalus, Wilhelminaweg 2 C, Woerden
2. Stadsmuseum Woerden, Kerkplein 6, Woerden
3. Parkeergarage Castellum (ma t/m za 8-18 uur), links van de Hema, Groenendaal 38-42, Woerden

4. VVV Woerden, Emmakade 6A Woerden

5. Kunstwerk LAUR_UM, Oudelandseweg 5, Woerden
6. Landgoed Bredius, Woerden

A **Horeca**

- A. Bij Petrus, De Kazerne 5, Woerden
- B. Plein 7, Kerkplein 7, Woerden
- C. IJssalon Luciano, Kerkstraat 2, Woerden
- D. Restaurant De Lange Muur, Utrechtsestraatweg 113, Woerden
- E. Parkcafé Bredius, Kievitstraat 44, Woerden

ROMEINEN LANGS DE KROMME RIJN | HOUTEN

 57 km

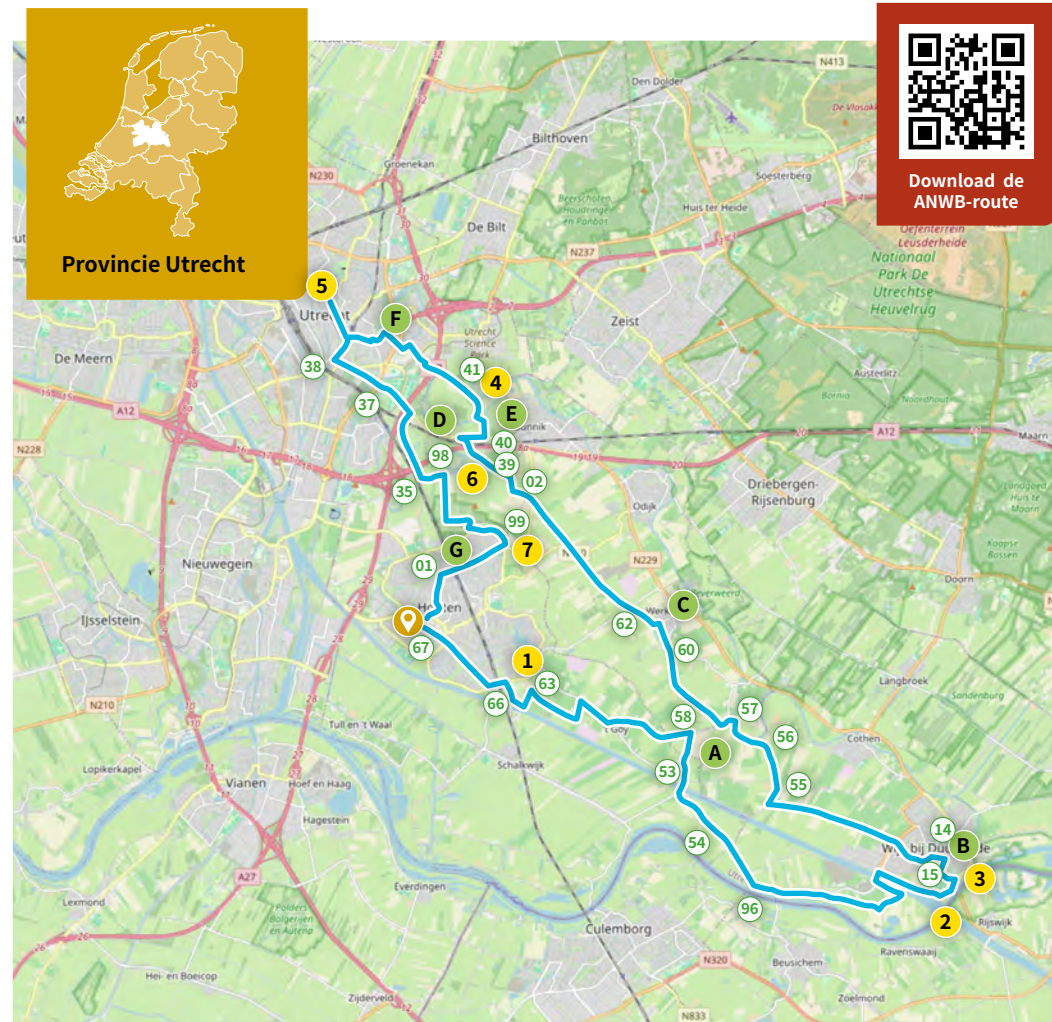
Utrecht is gebouwd op de resten van een Romeins fort. De fundamenten zijn onder het Domplein te bekijken. Buiten de stad fiets je door een fraai rivierenlandschap, met volop Romeinse sporen.

Op fietsafstand van de stad Utrecht ligt een fraai landschap met fruitboomgaarden, weilanden, uiterwaarden en landgoederen. Je trapt onder meer langs de Lek en de Kromme Rijn; rivieren die er in de Romeinse tijd heel anders uit zagen. Door de indamming van de Rijn bij Wijk bij Duurstede veranderde het landschap na 1122 aanzienlijk.

De Kromme Rijn vormde de noordgrens van het Romeinse Rijk. Daarvan vonden archeologen in het gebied volop sporen. Net buiten het dorp Houten, waar de route begint, herinnert een kunstwerk aan de

Romeinse villa's die hier stonden. In Wijk bij Duurstede kan je aan de overkant van de rivier de metershoge letters 'TOT HIER' zien staan, die naar de Limes verwijzen.

Via Fort bij Rijnauwen bereik je de stad Utrecht. Volg de bordjes richting knooppunt 31 (2,5 km heen en terug) voor DOMunder, waar je ondergronds de resten van het castellum Traiectum kunt bekijken. Net buiten de stad liggen Fort bij Vechten en castellum Fectio, en aan de noordrand van Houten fiets je langs een kunstwerk van een Romeins masker.

Startpunt / eindpunt ⁶⁷
Parkeerplaats Hefbrug,
Hefbrug 31, Houten

- 1. Bezienswaardigheden**
1. Kunstwerk De villa van Houten, Schalkwijkseweg/Hoogdijk, Houten
 2. Kunstwerk TOT HIER, Veerweg 1, Rijswijk
 3. Museum Dorestad (open vanaf eind 2025), Markt 24, Wijk bij Duurstede
 4. Fort bij Rijnauwen, Vossegatedijk 5, Bunnik
 5. DOMunder, Domplein 9, Utrecht
 6. Castellum Fectio, Marsdijk 2, Bunnik

7. Kunstwerk Romeins masker,
Wulverbroekpad, Houten

- A. Horeca**
- A. Theetuin De Winkel (apr-okt), Nachtdijk 9, Cothen
 - B. De Veldpoort, Veldpoortstraat 21, Wijk bij Duurstede
 - C. Watertoren Werkhoven (mei-sept, za en zo), Watertorenweg 1, Werkhoven
 - D. Restaurant Vroeg, Achterdijk 1, Bunnik
 - E. Theehuis Rhijnauwen, Rhijnauwenselaan 16, Bunnik
 - F. NOEN, Jan van Scorelstraat 8, Utrecht
 - G. Bistro Heren van Houten, Het Rond 160, Houten

TWEE CASTELLA WOERDEN - DE MEERN | VLEUTEN

 41 km

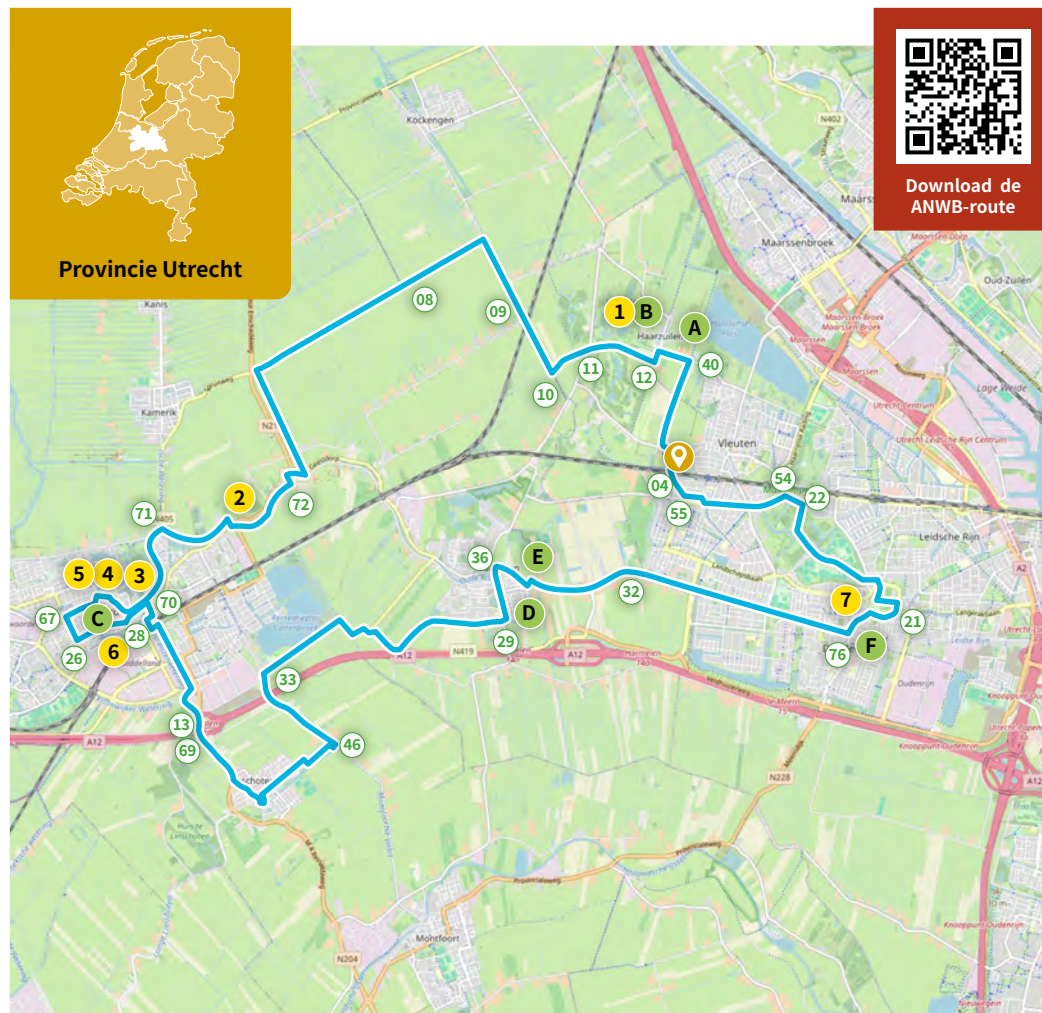
Fiets langs twee plekken waar de Romeinen een fort bouwden: Woerden en de Utrechtse wijk De Meern. Slinger langs rivieren en bewonder in Castellum Hoge Woerd een opgegraven Romeins schip.

De route begint vlak bij Kasteel de Haar. Over de smalle Hollandse Kade fiets je door een fraai veenweidegebied richting de Oude Rijn, waarlangs de Romeinen een verharde weg aanlegden. Na de Limesbrug - met daarop twee Romeinse schoenen van keramiek - zie je een reconstructie van een mijlpaal staan.

De Romeinen bouwden in Woerden het castellum Laurium, waarvan de resten zich nog altijd onder het Kerkplein bevinden. Op de rand van Landgoed Bredius staan manshoge letters die verwijzen naar het fort. Wil je meer weten over de Romeinse tijd, duik

dan de binnenstad in en bezoek onder meer Stadmuseum Woerden.

Na de stad fiets je door het groen. Je slingert over dijken langs de rivieren Korte Linschoten en Leidse Rijn, en door charmante dorpen als Linschoten en Harmelen. Midden in de Utrechtse woonwijk De Meern doet Castellum Hoge Woerd op, een moderne versie van het Romeinse fort dat hier stond. Binnen kun je het opgegraven schip De Meern 1 en vele vondsten uit de omgeving bekijken. In de Houtkamer kom je alles te weten over de essentiële rol van hout in de Romeinse tijd.

 Startpunt / eindpunt 04
Parkeerplaats Hampoort,
Verlengde Parkweg 31, Vleuten

- 1** **Bezienswaardigheden**
1. Kasteel de Haar, Kasteellaan 1, Utrecht
 2. Mijlpaal, Breeveld, Woerden
 3. Kunstwerk LAUR_UM, Oudelandseweg 5, Woerden
 4. Stadmuseum Woerden, Kerkplein 6, Woerden
 5. Parkeergarage Castellum, links van de Hema, Groenendaal 38-42, Woerden
 6. Replica altaarsteen Helagabalus, Wilhelminaweg 2 C, Woerden

7. Castellum Hoge Woerd,
Hoge Woerdplein 1, Utrecht

- A** **Horeca**
- A. Restaurant Wielrevelt, Thematerweg 10D, Haarzuilens
 - B. Restaurant Laverie, Stalplein, Haarzuilens
 - C. Midas Woerden, Rijnstraat 7-9, Woerden
 - D. Kloosterhoeve, Kloosterweg 2, Harmelen
 - E. Happen & tappen bij 't Scheepje, Harmelerwaard 2, Harmelen
 - F. Zomers IJs (mrt-sept), Castellumlaan 6, De Meern

ROMEINENPAD | ARNHEM - ELST

 16 km

De Romeinen bouwden vlakbij Arnhem een fort. Wandel door de uiterwaarden van de Nederrijn en nieuwe natuur naar Elst, waar de fundamenten van twee Romeinse tempels liggen.

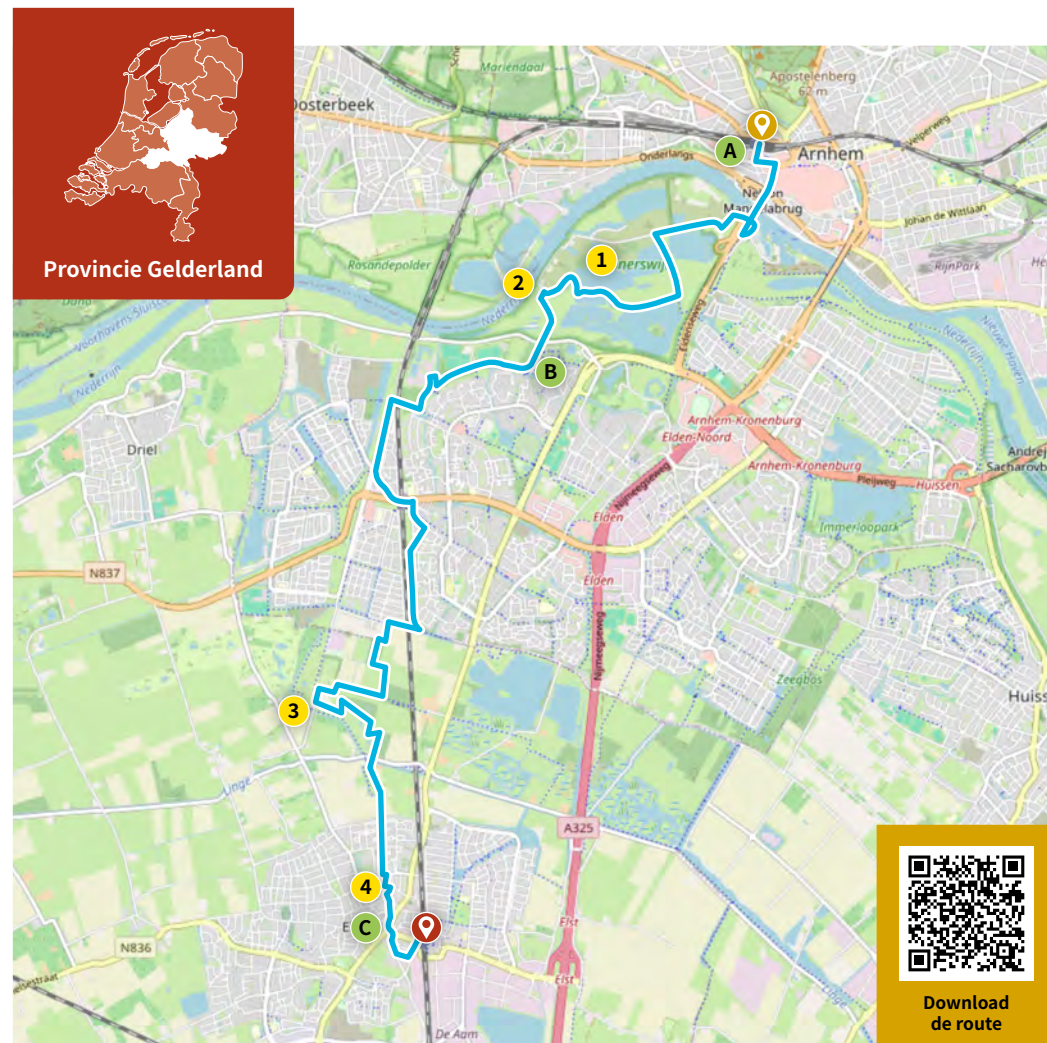
Het Romeinenpad begint bij Arnhem CS. Aan de overkant van de Nederrijn wandel je door uiterwaardenpark Meinerswijk, waar konikpaarden en gallowayrunderen grazen. Vanuit een metalen vogelkijkhut zijn ijsvogels, grote zilverreigers, steltlopers en eenden te spotten. Verderop liggen de contouren van een Romeins castellum, dat zich hier ooit bevond.

Het castellum lag heel strategisch, dicht bij de uitmonding van de Oude IJssel in de Rijn. De Romeinen hadden waarschijnlijk vaak wateroverlast. Het hele terrein is inmiddels meer dan twee meter opgehoogd, maar kan nog steeds overstromen.

Later wandel je door de wijk Schuytgraaf, waar archeologen Romeinse munten en crematiegraven vonden.

De route gaat verder door Park Lingezege. Bomen en open velden wisselen elkaar af. In het dorp Elst staat de Grote Kerk, waarvoor de christenen in de vroege middeleeuwen Romeins bouw materiaal gebruikten. Onder de vloer liggen de fundamenten van twee Romeinse tempels, die je tijdens een rondleiding kunt zien.

Het Romeinenpad is te volgen via rood-oranje pijlen. De route kan bij nat weer modderig zijn. Het uiterwaardenpark Meinerswijk is verboden voor honden.

 Startpunt
Arnhem CS

 Eindpunt
Station Elst

 1 Bezienswaardigheden
1. Vogelkijkhut Meinerswijk
2. Romeins castellum,
Meginhardweg 55, Arnhem
3. Park Lingezege,
De Park 10, Elst

4. Tempel-Kerkmuseum Grote Kerk Elst
(1 april-1 nov elke zat 13.30-16.30 uur)
Grote Molenstraat 2, Elst

 A Horeca
A. Hoek Koffie & Patisserie,
Stationsplein 1, Arnhem
B. Pannekoekboerderij
De Steenen Camer (za-zo vanaf 12 uur,
Hannesstraatje 2, Arnhem
C. Grand Cafe Restaurant
De Vereniging, Dorpsstraat 23, Elst

RONDJE NIJMEGEN - BERGEN EN DAL | BEEK

 15 km

Aquaduct Berg en Dal

De kuiten kan je prima trainen rondom Nijmegen. Op de stuwwal wandel je door statige bossen en glooiende velden, waar de Romeinen een legerkamp en aquaduct aanlegden.

De wandeltocht gaat in het begin door Heerlijkheid Beek, waar het stevig klimmen en dalen is. Je passeert imposante villa's en landhuizen. Later maak je een rondje om Het Kops Plateau, een hoge vlakte op de stuwwal waar de Romeinen een fort aanlegden. Archeologen troffen hier onder meer sporen van een commandantswoning aan.

Vlakbij Berg en Dal zie je de restanten van een Romeins aquaduct. De Romeinen groeven een dal in de richting van de waterbronnen en legden een vijf kilometer lang aquaduct

aan om het water naar de legerkampen in Nijmegen te leiden. Later wandel je langs De Holdeurn (met wijngaarden!), waar een Romeinse potten- en pannbakkerij is aangetroffen.

Via de Duivelsberg - een 75,9 meter hoge heuvel - bereik je het Duitse meer Große Wasserung en het Wylerbergmeer, met mooie stranden en een ligweide. Langs de wetering Het Meer gaat de route terug naar het dorp Beek. De parochiekerk is al meer dan 700 jaar oud. Er tegenover staat de grote rooms-katholieke Sint-Bartholomaeuskerk.

De route 'Werelderfgoed-wandeling Neder-Germaanse Limes' wordt je aangeboden door Wandelzoekpagina en Trage Tochten. Download de route gratis met kortingscode 3274 (geldig van 01-01-2025 t/m 31-12-2026).

WandelZoekpagina

t-r-a-g-e-
t-o-c-h-t-e-n

📍 Startpunt / eindpunt
Bushalte Verbindingsweg, Beek

1 **Bezienswaardigheden**

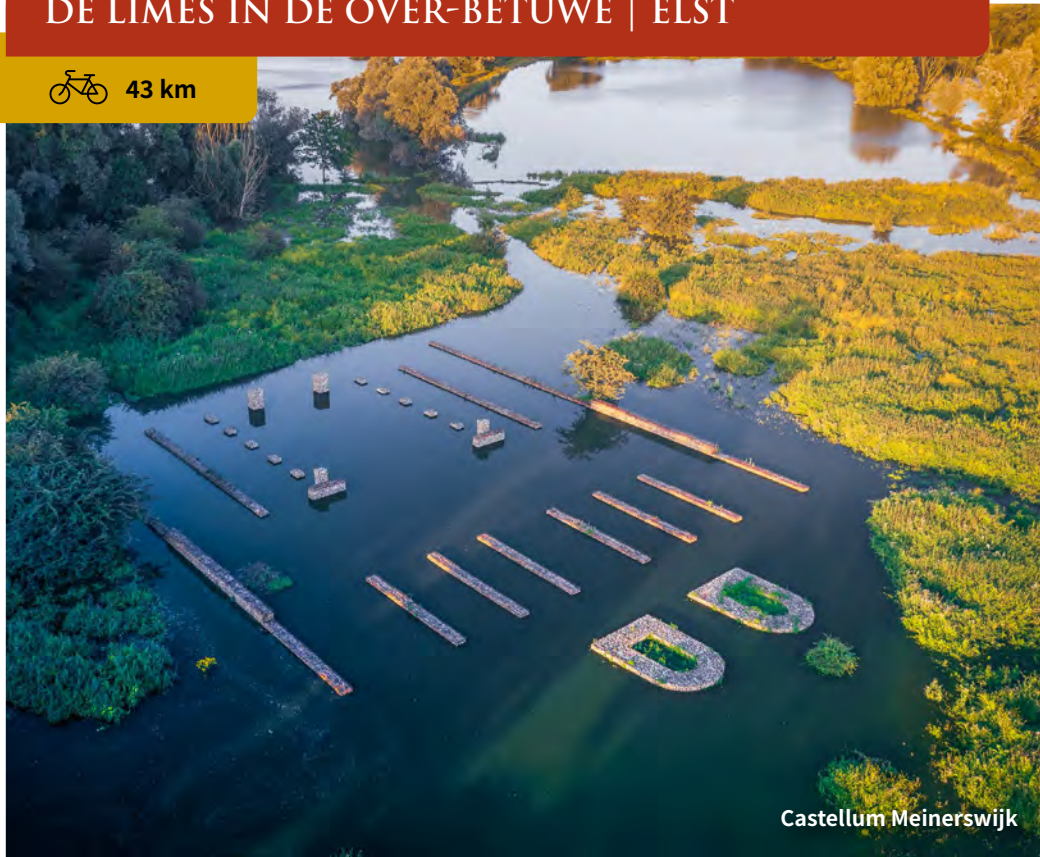
1. Kleine Bartholomeuskerkje, Nieuwe Holleweg 2, Beek-Ubbergen
2. Heerlijkheid Beek, De Ravenberg 14, Beek-Ubbergen
3. Het Kops Plateau, Nijmegen
4. Romeins aquaduct, Oude Kleefsebaan 72, Berg en Dal
5. De Holdeurn, Oude Kleefsebaan 132, Berg en Dal
6. Uitkijkpunt Duivelsberg, Duivelsberg 1, Berg en Dal

A **Horeca**

- A. Brasserie Charley, Nieuwe Holleweg 4, Beek-Ubbergen
- B. Tante Koosje (za-zo vanaf 12 uur), Berg en Dalseweg 359, Nijmegen
- C. De Heeren van Berg en Dal (za-zo vanaf 12 uur), Oude Kleefsebaan 94, Berg en Dal
- D. Wijnterras de Holdeurn (eind april-half okt vr/za/zo vanaf 13 uur), Oude Kleefsebaan 132, Berg en Dal
- E. Pannenkoekenrestaurant De Duivelsberg, Duivelsberg 1, Berg en Dal

DE LIMES IN DE OVER-BETUWE | ELST

 43 km

Castellum Meinerswijk

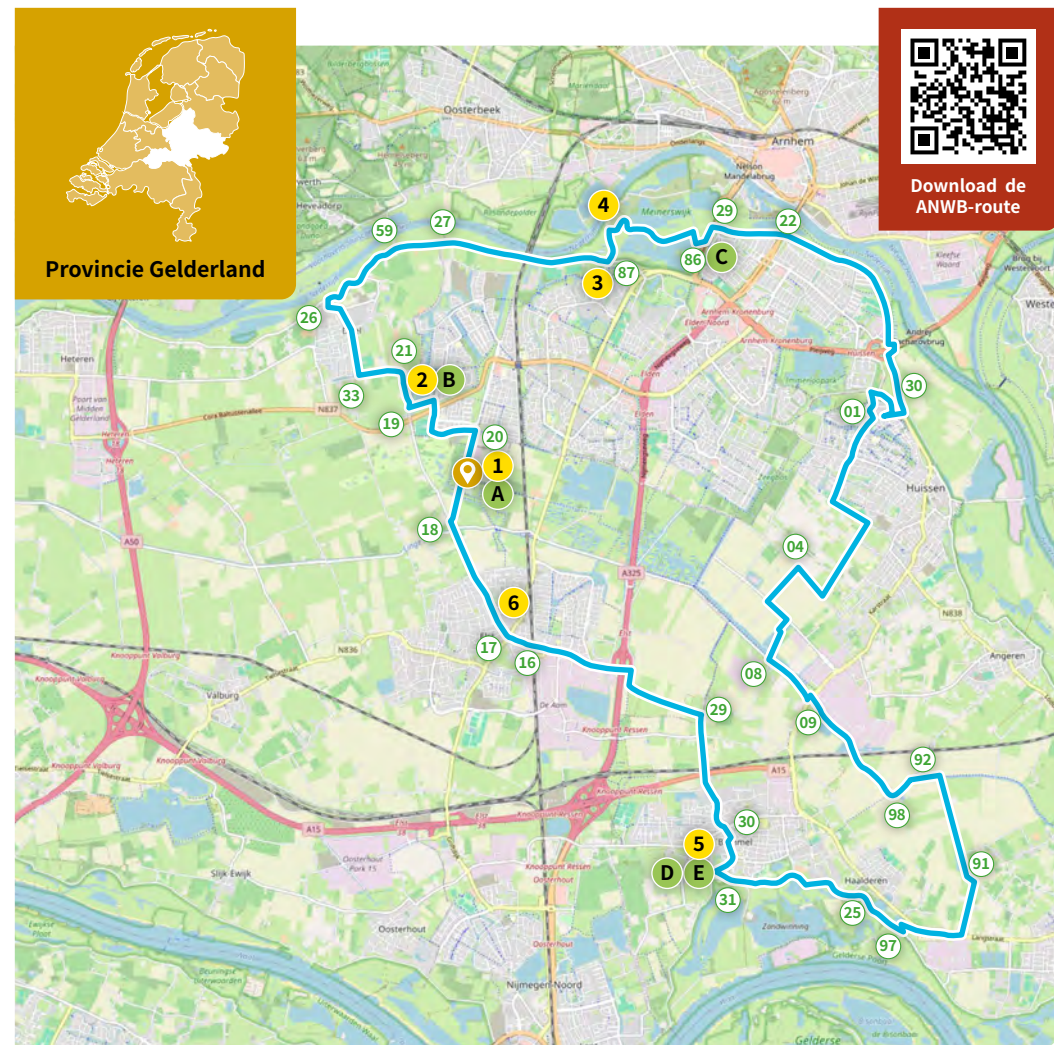
Het landschap rondom Arnhem is sinds de Romeinse tijd flink veranderd. Toch zie je hier en daar nog sporen terug. Fiets langs de plekken waar zich een Romeins castellum, tempel en grafveld bevonden.

De route begint bij Landerij De Park, met een centrum voor natuurbeleving. Verken de tuin en geniet op het terras van een kop koffie. Eenmaal op de fiets stuit je net voorbij knooppunt 19 op een kunstwerk dat herinnert aan de oude Romeinse verbindingsweg. Later kijk je uit over de Nederrijn.

Ga bij knooppunt 87 rechtsaf voor de Romeinse tuin, waar je kunt zien welke fruitsoorten de Romeinen uit het warme zuiden hierheen haalden. In het uiterwaardenpark Meinerswijk liggen de

contouren van een Romeins castellum. Langs de Nederrijn fiets je naar de nieuwbouw van Huissen, waar archeologen een grafveld vonden.

Trap door het rustieke boerenland met akkers en kassen verder richting de slingerende rivier de Linge, die je een stukje volgt. Over de Waaldijk bereik je het dorp Bemmelen, met het fraaie kasteel De Kinkelenburg. Later komt de route door het dorp Elst. In de kerk kan je onder de vloer de fundamenten van Romeinse tempels zien.

Startpunt / eindpunt 20
Parkeerplaats Landerij De Park, De Park 12, Elst

- 1 Bezienswaardigheden**
1. Landerij De Park, De Park 12, Elst
 2. Romeinse weg Driel-Elst, Grote Molenstraat 150, Elst
 3. Romeinse Tuin De Steenen Camer, Hannesstraatje 2A, Arnhem
 4. Romeins castellum, Meginhardweg 55, Arnhem
 5. Kasteeltje De Kinkelenburg, Kinkelenburglaan, Bemmelen

6. Tempel-Kerkmuseum Grote Kerk Elst
(1 april-1 nov elke zat 13.30-16.30 uur)
Grote Molenstraat 2, Elst

- A Horeca**
- A. DROOM! de Landerij, De Park 12, Elst
 - B. FortVier, Laakoever 401, Arnhem
 - C. Het Arnhems Gemaal, Gelderse Rooslaan 85, Arnhem
 - D. Het Wapen van Bemmelen, Dorpsstraat 52, Bemmelen
 - E. Wijs IJs (mrt-sept), Markt 41B, Bemmelen

 52 km

Gezicht van Nijmegen

Nijmegen was in de Romeinse tijd een druk handelscentrum. Fiets langs de schitterende uiterwaarden van de Waal en beklim de beboste heuvels, waar de Romeinen een legerkamp en aquaduct aanlegden.

De route begint in Berg en Dal. Iets verderop ligt het dorp Beek, waar de witte boerderijtjes en spoelputten herinneren aan de vroegere wasserijen. Door het boerenland fiets je richting de schitterende Millingerwaard, met oobossen, moerassen en rivierduinen. Wilde paarden en runderen lopen vrij rond om de vegetatie kort te houden. In het centrum van Millingen zie je een replica van een altaarsteen.

Met een veerboot steek je de Rijn over. Archeologen vonden in deze omgeving veel Romeinse sporen. Je fietst langst het

kunstwerk de Romeinse Baadster, op de plek waar de resten van een Romeins fort waarschijnlijk nog onder water liggen, en de replica van een grafsteen.

Na een pontje gaat de route langs de Waal verder richting Nijmegen. Op het schiereiland Veur-Lent staat Het Gezicht van Nijmegen, een metershoge kopie van een Romeins ruitersmasker. Na een bezoek aan de binnenstad verlaat je Nijmegen via de hoge stuwwal, waar de Romeinen een legerkamp bouwden. Later fiets je langs de sporen van een aquaduct.

Provincie Gelderland

Download de ANWB-route

In de route zitten twee overtochten met een veerpont:

- De veerpont Millingen aan de Rijn-Pannerden vaart dagelijks van april t/m september: kievitsveerdiensten.com.
- De veerpont Pannerden-Doornbrug vaart dagelijks continu heen en weer.

Startpunt / eindpunt **60**
Parkeerplaats tussen de Kerstendalseweg en de Bisschop Hamerlaan, Berg en Dal

- 1 Bezienswaardigheden**
1. Altaarsteen, Heerbaan 115, Millingen
 2. Romeinse Baadster (aan De Bijland), Tolkamer
 3. Romeinse grafsteen, De Bijland, Herwen
 4. Het Gezicht van Nijmegen, Oosterhoutsedijk 26, Nijmegen
 5. Valkhofmuseum (tijdelijke locatie), Keizer Karelplein 33, Nijmegen

6. Romeins aquaduct, Oude Kleefsebaan 72, Berg en Dal

- A Horeca**
- A. Brasserie Charley, Nieuwe holleweg 4, Beek-Ubbergen
 - B. Restaurant De Thornsche Molen, Thornsestraat 20, Persingen
 - C. Panpacakes, Kerkplein 1, Leuth
 - D. De Waard van Kekerdom, Weverstraat 94, Kekerdom
 - E. Baiana, Waaldijk 9, Bemmel
 - F. Café de Zon, Oosterhoutsedijk 16, Nijmegen
 - G. Café Le Figaro, Waalkade 19, Nijmegen

MEER ROUTES, VAREN & OVERNACHTEN

Stap aan boord van een historische binnenschuit

VAAR OVER DE UTRECHTSE SINGELS - RONDVAART MET ROMEINS SCHIP

Stap aan boord van De Meern 1, een replica van een Romeins schip. Je vaart om de binnenstad van Utrecht heen, via de singels waar vroeger een stadsmuur naast stond om aanvallers op afstand te houden. Een gids vertelt boeiende verhalen en loodst je, met expeditiekaart, door 2.000 jaar geschiedenis. Door de elektrische motor is het schip geluidloos.

Er zijn vaarten tijdens speciale evenementen, zoals Open Monumentendag. Ook is het schip van 1 april t/m 31 oktober met een groep van maximaal 35 gasten te boeken, kosten 500 euro. demeern1.nl

Het originele schip is te zien in Castellum Hoge Woerd.

LIMES WANDEL- EN VAARTOCHT (KATWIJK)

Graag met een eigen vriendengroep op pad? Met het arrangement Limes wandel- en vaartocht stap je aan boord van het historische schip de Wilhelmina, een binnenschuit die meer dan honderd jaar oud is. De dag begint met een wandeling (met stadsgids) door Katwijk en een bezoek aan het Katwijks Museum, waar een kopie van de Romeinse Peutingerkaart ligt. Daarna vaar je naar Valkenburg. Het museum in de kerktoeren heeft veel archeologische vondsten uit de Romeinse periode.

De vaartochten zijn te boeken van mei t/m oktober voor maximaal 12 personen, kosten 425 euro. vaartochtkatwijk.nl

ROMEINS OVERNACHTEN IN NIJMEGEN

Als je dan toch in het Romeinse verleden duikt, waarom niet in stijl overnachten?

Hotel Courage is gevestigd in twee voormalige pakhuizen aan de Waalkade in Nijmegen en heeft bijzondere themakamers, die in Romeinse stijl zijn beschilderd. De Trajanus Familiekamer (suite) kijkt uit op rivier de Waal. Je kunt bij het hotel ook (elektrische) fietsen huren. hotelcourage.nl

ROMEINSE LIMESPAD LAW (16)

Het Romeinse Limespad (LAW 16) is een Lange-Afstand-Wandelpad van 275 kilometer langs de Neder-Germaanse Limes. De route loopt dwars door Nederland, van Katwijk aan Zee tot Millingen aan de Rijn. Onderweg kom je volop sporen van de oude Romeinse grens tegen. De route bestaat uit 19 dagetappes en is beide kanten op bewegwijzerd met wit-rode markeringen. wandelnet.nl/romeinse-limespad

ROMEINSE SPOREN LANGS DE LIMES VAN UTRECHT (59 KM) - HAPPEN & TRAPPEN ARRANGEMENT

Fiets langs de historische verdedigingslijnes rondom Utrecht. Centraal staat de Limes, maar de route gaat ook langs middeleeuwse kastelen, de Utrechtse stadsverdediging en de Oude en Nieuwe Hollandse Waterlinie. Je begint de route bij Castellum Hoge Woerd in Utrecht en komt onder meer langs Castellum Fectio, DOMunder en Stadsmuseum Woerden, die allemaal een inkijsje geven in het Romeinse verleden. Onderweg geniet je van heerlijke hapjes: een voorgerecht bij Gare Pompidou Woerden, soep bij Geertje's Hoeve, en een diner/nagerecht bij Trattoria Polpette. happentrappen.nl/route/274

NEDER-GERMAANSE
NIEDERGERMANISCHER
LOWER GERMAN

LIMES

